

УДК 338.2

Ю.В. СОТНІКОВА

Харківський національний економічний університет

РОЗРОБКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ВИВІЛЬНЕННЯ НАЙМАНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Ще у до кризовий період ринок праці України характеризувався негативними тенденціями розвитку та вже тоді потребував активного втручання держави у його регулювання. Криза 2008 року підтвердила від'ємну динаміку зайнятості дворазовим, а інколи і більшим скороченням потреби підприємств у робочій силі, підвищенням кількості вивільнених працівників та, як наслідок, збільшенням навантаження на одне вільне робоче місце. Аналіз підтверджує, що й за останні роки на українському ринку праці не відбулося будь-яких суттєвих змін на краще: рівень безробіття практично не змінився, існує кількісний дисбаланс попиту на робочу силу та її пропозиції, особливо за регіонами і галузями, найбільш суттєві диспропорції спостерігаються в галузях матеріального виробництва, а скорочення чисельності зайнятих здійснюється в основному за рахунок працездатного населення, особливо у промислово-розвинених регіонах України.

Вирішення проблем регулювання ринку праці потребує використання інструментарію державного впливу. Питання регулювання ринку праці розглянуті в роботах таких вітчизняних та закордонних науковців, як Д.О. Починков, Н.С. Фесенко, О.Ю. Оболенський, Благодир Ю.А. [2,4,5,7] і ін. Але проблема цілеспрямованого впливу на вивільнення працівників, яке в значній мірі впливає на розвиток соціально-трудоких відносин, у нашій країні залишаються вирішеними недостатньо й вимагають подальшого дослідження.

Метою даної статті є визначення та обґрунтування доцільності використання дефініцій «державне регулювання» та «державне управління» в контексті проблем вивільнення працівників та розробка організаційно-економічного механізму регулювання вивільнення.

У науковій і навчальній літературі, присвяченій управлінню економічними ресурсами, об'єктами, процесами, відносинами, постійно зустрічаються і широко використовуються дефініції «державне управління» та «державне регулювання». Цікавим є той факт, що більшість дослідників сходяться на думці, що дефініція «державне управління» носить більш загальний характер, ніж «регулювання» та включає її в якості своєї складової частини [1]. При цьому існує декілька поглядів на розуміння сутності регулювання.

Теоретичний аналіз визначень дефініції «державного управління» дозволяє навести його узагальнену характеристику як цілеспрямованого організуючого впливу держави на суспільні процеси, відносини, який включає планування, прогнозування, визначення конкретних форм господарювання, а також добір, розстановку та використання управлінських працівників.

Ознайомлення з трактовками дефініції «регулювання» дозволило дійти висновку, що існує два основних підходи до розуміння її сутності: більшість вітчизняних та закордонних авторів розглядають регулювання як лише одну, хоча і найважливішу, з функцій управлінської діяльності. Розкривають своє розуміння регулювання як функції управління такі дослідники, як Д.О. Починков, О.Г. Підвальна, Н.С. Фесенко [2-4].

Прихильники іншого підходу визначають регулювання як встановлення загальних правил управління, якими повинні керуватися учасники управлінських відносин, коректування цих правил у зв'язку зі змінами ситуації в сфері управління, а також ліквідацію умов, що порушують «нормальний» хід управління. Цієї точки зору дотримуються

такі дослідники, як Б.А. Райзберг, О.Ю. Оболенський, М.В. Болдуєв [1, 5, 6] і ін.

Таким чином, прихильники першого, широкого підходу, визначають державне регулювання як встановлення державою загальних правил поведінки діяльності учасників суспільних відносин та їх коректування у відповідності до мінливих умов середовища. Прихильники другого, вузького підходу, розглядають державне регулювання як одну з функцій державного управління, що спрямована на створення сприятливих економічних, правових та організаційних умов діяльності підприємств та організацій без втручання державних органів в їх виробничу діяльність, за виключенням передбачених законом випадків. В контексті вузького підходу до державного регулювання економічні об'єкти розглядаються як власники індивідуальних, внутрішніх систем управління. Але такі системи не здатні повноцінно реалізувати весь комплекс функцій управління, схильні здійснювати управляючі дії у власних інтересах, на шкоду іншим об'єктам і інтересам більш високого порядку. Тому самоврядування таких об'єктів доповнюється зовнішнім державним регулюванням з боку органів державного апарату. Таке регулювання проявляється у вигляді норм, правил, обмежень, заборон, встановлюваних суб'єктами, органами державного управління у формі законів, положень, інструкцій [1].

Управління визначає траєкторію руху, розвитку в цілому, тоді як регулювання поширюється тільки на корекцію, зміну, уточнення опорної планової, програмної траєкторії у відповідності до складних умов, додаткових вимог, особливих державних інтересів.

Відсутність сукупності методів управління вивільненням, які б дозволили звести до мінімуму негативну дію ринкового механізму, результатом якого стає вивільнення працівників, а також визнання об'єктом управління підприємств, установ та організацій, що є самостійними одиницями господарювання, зумовлює використання

дефініції «державне регулювання вивільнення». В даному контексті державне регулювання вивільнення – цілеспрямований вплив держави в особі регіональних органів забезпечення зайнятості на процеси вивільнення працівників з підприємств, установ та організацій, з метою зменшення негативної дії ринкового механізму та тиску на регіональні ринки праці, а також забезпечення ефективного використання трудового потенціалу суспільства.

Однак, макроекономічне державне регулювання ринку праці, як вказує Благодир Ю.А., не може охопити всі його аспекти, врахувати особливості територій [7, с. 11]. Неоднорідність розподілу кількості вивільнених працівників за регіонами та різний рівень мобільності регіональних ринків праці робить доцільним виділення регіонального рівня. Саме на регіональному рівні вивчається стан ринку праці, співвідношення попиту та пропозиції робочої сили з урахуванням специфіки кожного регіону. Регіональне регулювання вивільнення дозволить використовувати різні комбінації заходів і методів, що впливають із стану регіональної економічної системи, із соціально-демографічної структури населення, різних видів зайнятості поширених на тій чи іншій території, з урахуванням можливих пріоритетів стратегічного розвитку територій.

Визнання необхідності здійснення регіонального регулювання вивільнення зумовлює доцільність розробки організаційно-економічного механізму цього регулювання. Суттєве значення для формування такого механізму має дотримання паритетності інтересів всіх його суб'єктів. Визнання державою паритетності інтересів всіх суб'єктів регулювання вивільнення створюватиме базис для формування соціального партнерства між суб'єктами соціально-трудова відносин. Ще однією важливою складовою формування організаційно-економічного механізму регулювання вивільнення працівників є необхідність урахування

промислового та соціального розвитку тих регіонів, де реалізується вивільнення. Чим більш високим рівнем мобільності характеризується регіональний ринок праці та чим більш високий рівень промислового розвитку регіону, тим більшим буде ризик вивільнення працівників з підприємств, установ та організацій та більшу кількість інструментів регулювання повинно бути використано.

В результаті аналізу регіонів за показниками ринку праці та показниками промислового розвитку, автором було визначені наступні особливості:

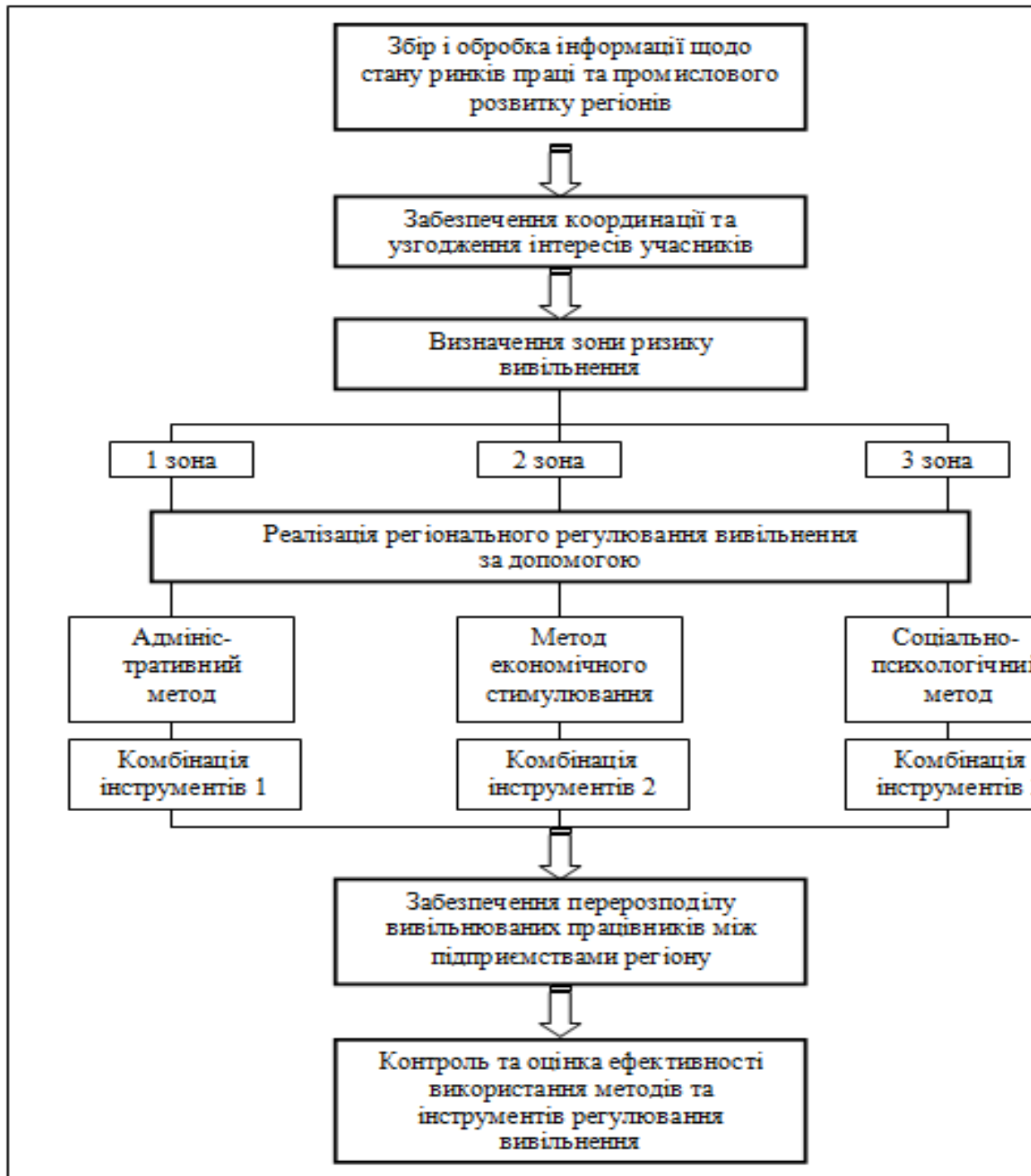
- в Україні існує 2 групи регіонів, які характеризуються майже протилежними показниками стану ринку праці: до першої групи належать регіони з високими показниками економічної активності, зайнятості, попиту на робочу силу, а також більш високим рівнем безробіття та вивільнення працівників – група з високими показниками мобільності ринків праці (1 МРП); у 2 групу увійшли всі інші регіони України, які характеризуються невисокою мобільністю регіональних ринків праці (2 МРП);

- наявність диспропорцій між регіонами за рівнем промислового розвитку. За результатами кластерного аналізу було виявлено три групи з високими (1ПР), середніми (2ПР) та низькими показниками промислового розвитку (3 ПР).

Попадання регіону в групу з високими показниками мобільності ринку праці (1 МРП) та високими показниками промислового розвитку (1 ПР) формує 1 зону ризику, де необхідно приділяти значну увагу регулюванню вивільнення найманих працівників. 2 зона ризику вивільнення формується серед регіонів, які увійшли у 2 групу за показниками мобільності ринку праці та мають високе значення таксономічного показника мобільності у цій групі (0,2-0,5) (2 МРП), а також увійшли у групу з середніми показниками промислового розвитку (2

ПР). 3 зона ризику характеризується найменшою можливістю значного рівня вивільнення, що базується на невисокому рівні мобільності ринку праці регіонів, які потрапили в цю зону, а також невисоким рівнем промислового розвитку. Ця група за кількісною ознакою є найбільшою. Доцільними напрямками регулювання вивільнення серед регіонів 3 зони є використання превентивних заходів, що випереджують можливість реалізації вивільнення підприємствами, установами та організаціями.

Кожна зона ризику передбачає використання комбінації методів регулювання, які будуть спрямовані на зменшення тиску на регіональні ринки праці. Зміст організаційно-економічного механізму регулювання вивільнення полягає в системному впливі держави в особі регіональних органів забезпечення зайнятості на процеси вивільнення працівників на підставі врахування паритетності інтересів всіх учасників, відповідно до особливостей промислового та соціального розвитку регіонів України, за допомогою сукупності методів та відповідних ним інструментів, який має забезпечити накопичення людського капіталу, зменшення тиску на регіональні ринки праці, перерозподіл працівників для ефективного використання трудового потенціалу суспільства (рисунок 1).

Організаційно-економічний механізм регіонального регулювання вивільнення найманих працівників

Таким чином, в результаті аналізу теоретичних підходів до дефініцій «державне управління» та «державне регулювання» було визначено доцільність використання останнього. Також було запропоновано

організаційно-економічний механізм такого регулювання, дія якого полягає в тому, що в процесі регулювання керуюча система, базуючись на інформації про особливості розвитку регіону, здійснює вплив за допомогою різних методів та інструментів на регульовану систему з тим, щоб досягти поставлених цілей. Центральне місце в даному механізмі відведено регіональному зонуванию ризиків вивільнення.

Список використаної літератури

1. Райзберг Б.А. Государственное управление экономическими и социальными процессами: Учебное пособие. – М.: Инфра-М, 2010. – 384 с.
2. Починков Д.О. Механізм державного регулювання регіональної економіки в умовах ринкової трансформації: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.01 / Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана". – К., 2008. – 19 с.
3. Підвальна О.Г. Удосконалення механізмів розвитку регіональних продовольчих ринків (на матеріалах Вінницької області): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05 / НАН України. Рада по вивченню продукт. сил України. – К., 2007. – 18 с.
4. Фесенко Н.С. Державне регулювання розвитку культури на регіональному рівні: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х., 2006. – 18 с.
5. Оболенський О.Ю. Організаційний механізм регулювання економіки: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.02.03 / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2001. – 33 с.
6. Болдуєв М.В. Формування організаційно-економічного механізму державного регулювання розвитку АПК регіону: Автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Класич. приватн. ун-т. – Запоріжжя, 2009. – 40 с.
7. Благодар Ю.А. Механізми державного регулювання ринку праці та відтворення економічно активного населення в праценадлишкових районах України: Автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Одеса, 2004. – 20 с.